



ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 5 Issue 4, Special Issue on Lausanne, p. 19-38, July 2013

Lozan Antlaşması'nın Ahâli Gazetesine Yansımaları *Lausanne Treaty in Ahali Newspaper*

Yrd. Doç. Dr. Türkan DOĞRUÖZ
Kırklareli Üniversitesi- Kırklareli

Öz: Ahâli gazetesi, Mehmet Behçet Perim tarafından Millî Mücadele Dönemi başlarında önce Edirne'de; Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgali üzerine de Bulgaristan'da yayımlanmıştır. Gazetenin 1920–1924 yıllarına ait olan 126 nüshası Sofya Milli Kütüphanesi'ndedir. Mehmet Behçet Bey, gazetenin sahibi ve başyazarı olarak Ahâli gazetesinde yer alan yazıları ile Millî Mücadeleyi yakından takip etmiş Türkiye'de meydana gelen olayları en kısa zamanda okuyucularına ulaştırmaya çalışmıştır. Gazetede yer alan diğer haberler bazen yerli ve yabancı gazetelerden bazen gazetenin Ankara temsilcisinden bazen de Mehmet Behçet Bey'in çeşitli yerlerdeki arkadaşlarının gazeteye yolladıkları mektuplardan hazırlanmıştır. Ayrıca gazete aracılığı ile Bulgaristan'daki Türkler, Millî Mücadele ve Bulgaristan'daki haklarının kazanılması konusunda bilgilendirilmeye çalışmıştır. Türkiye'nin Millî Mücadeleyi kazanmasının ardından Ankara Hükümeti'nin Lozan Konferansına giden süreci, Lozan'daki görüşmeleri ve Lozan Barış Antlaşması gazetedeki yerini almıştır. Konu ile ilgili haberlerin bir kısmı İstanbul basınından bir kısmı yabancı basından alınırken Ahâli gazetesi yazarlarının yorumları dikkat çekicidir. Çalışmamızda bu dönemi Bulgaristan'da yaşayarak gözlemlemiş olan bir gazetecinin gözünden Ahâli gazetesine yansımalarını anlatmayı amaçladık. Bu doğrultuda Ahâli Gazetesinin konu ile ilgili 27 nüshası incelenerek Lozan Konferansı ve Lozan Barış Antlaşmasına giden süreç gazetedeki yer alan haberlere göre değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Behçet, Ahâli gazetesi, Lozan Antlaşması, Millî Mücadele, Bulgaristan

Abstract: The Ahali newspaper was first published in Edirne by Mehmet Behcet Perim. During the Greek occupation of Edirne, he moved the newspaper headquarters to Bulgaria. 126 issues of the newspaper (1920–1924) are currently in Sofia National Library in Bulgaria. Mehmet Behcet Bey was the owner and the editor-in-chief of the Ahali newspaper. He followed the news in Turkey and reported it to the readers. The news articles are collected together through the Ankara representative of the newspaper or through the letters sent to the newspaper by friends of Mehmet Behcet Bey. The newspaper had the mission to make the Turkish minority in Bulgaria aware of their rights and provide information about the National Struggle. The Lausanne Conference period and the agreement were followed closely and reported to readers through sharing the news from foreign news agencies as well as the commentaries of the staff writers. Through analyzing 27 issues of the Ahali newspaper, this study sheds light onto the Lausanne Conference and the treaty through the eyes of a Turkish journalist located in Bulgaria at the time.

Keywords: Mehmet Behcet, Ahali newspaper, Lausanne Agreement, National Struggle, Bulgaria

Giriş

30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmıştı. Bu antlaşmanın 7. maddesine göre İtilaf Devletleri

Boğazlar Bölgesi'ni alarak güvenliklerini tehlikede gördükleri yerleri işgal edebileceklerdi. Antlaşmanın bu maddesine dayanarak İtilaf Devletleri Osmanlı topraklarını işgal etmeye başladılar¹.

Paris Barış Konferansı'nda Yunanlıların toprak isteklerinin incelenmesi için bir komisyon görevlendirildi. Komisyon Yunan isteklerini bazı değişikliklerle kabul etti. İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri başkanları, Mayıs 1919'da büyük gizlilik içinde aldıkları bir kararla Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesine izin verdiler. Yunan Ordusu, Amerikan, İngiliz, Fransız ve Yunan savaş gemilerinin koruyuculuğu altında İzmir'i işgal etti. Bu işgalden sonra Yunan Ordusu Türk milletine karşı büyük taşkınlıklara başlamıştır. Başta İzmirli olmak üzere işgale karşı yurdun her tarafında gösterilen tepki çok büyük oldu. Bu tepki ülkenin en uzak köylerinde yapılan küçük toplantılardan İstanbul'da Mayıs 1919'da yapılan 200.000 kişinin katıldığı büyük Sultan Ahmet Mitingi'ne kadar çeşitli biçimlerde açığa vurulmuştur². Bu kötü koşullar altındaki İstanbul Hükümeti tam bir teslimiyetçi politika izlerken Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Anadolu'da başlayan Millî Mücadele Temmuz-Eylül 1919 tarihleri arasında Erzurum ve Sivas Kongreleri ile örgütlenmiş; Millî Mücadele'nin yolu bu kongrelerde çizilmiştir³.

Mondros Ateşkes Antlaşması'na dayanarak işgallerin başlaması üzerine Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Millî Mücadele Basını doğmuş ve gelişmiştir. Her türlü imkânsızlıklara rağmen bir iki sayfalık da olsa gazeteler çıkarılmış milli birlik ve beraberliği sağlama çalışmaları sürdürülmüştür⁴.

Bu dönemde Anadolu'da yayımlanan gazeteler çoğunlukla Millî Mücadele'yi desteklerken, her dönemde Türk basın hayatının merkezi olan İstanbul basını Millî Mücadele'den yana ağırlığını koyamamış; Millî Mücadele hareketini içten ve gönülden destekleyen gazeteler ise İstanbul Hükümeti tarafından baskı altında tutulmuştur. Anadolu Basını padişah otoritesinden uzak olması ve işgal altında bulunmaması nedeniyle Millî Mücadele'yi daha rahat desteklemiş ve yanında yer almıştır⁵.

Bu dönemde İstanbul gazetelerinin etkisi altında kalan Trakya'da az sayıda yerel gazeteye rastlanmaktadır. Bunlardan biri de Mehmet Behçet Bey⁶ tarafından Edirne'de yayımlanan Ahâli gazetesidir. Mehmet Behçet Bey, Trakya'nın 20–25 Temmuz 1920 tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine Bulgaristan'a geçerek gazetesini aynı isimle Sofya'da yayımlamaya devam etmiştir. Bulgaristan'da çıkan bir gazete olduğu için daha çok bu ülkenin iç ve dış siyaseti ile ülkede yaşanan sosyal, kültürel ve iktisadi olaylar yayımlansa da Mehmet Behçet Bey Bulgaristan'daki Türkleri bilinçlendirmek ve Türkiye'de olanlardan haberdar etmek için var gücüyle çalışmıştır. Ahâli gazetesinin yazarları yabancı ve İstanbul gazetelerinden aldıkları haberleri bazen aynen bazen de kendi yorumları ile okuyucularına aktarmışlardır.

¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e Kadar*, (Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2007), 407–408.

² Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), 16.

³ Sander, age, 407–408.

⁴ İsmail Durmuşlu, *Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Türk Basını*, (T.C. Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2011), 83.

⁵ E. Semih Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, (Ankara: Berikan Yayınları, 2010), 162–175.

⁶ Mehmet Behçet Perim.

Bulgaristan'da yayımlandığı dönem içerisinde tam olarak kaç nüsha basıldığını bilemediğimiz gazetenin 126 nüshasına Sofya Milli Kütüphanesinde ulaşılmıştır. Bunlardan 76 nüshası Millî Mücadele Dönemine aittir. Geri kalan 50 sayıdan 27 nüshasında Lozan Konferansı ve Barış Antlaşması ile ilgili haberler bulunmaktadır. Bu haberlerin çoğunu Fransız, İngiliz, Bulgar, Yunan basınından alınan örnekler teşkil etmektedir. Özellikle Lozan ile ilgili olarak yabancı gazetelerden alınan yazıların altında adeta yazılara cevap veren cümleler eklenmiştir.

Millî Mücadele sırasında Ankara Hükümeti'nin Faaliyetleri; Türk ve Yunan Ordusu ile ilgili haberler; Millî Mücadele sırasında Türk-Yunan barış görüşmeleri ile Sevr ve Lozan Antlaşmaları hakkındaki bilgiler; Trakya ile ilgili genel haberler ve Yunanlıların Trakya'da yaptığı zulümler gazetenin en önemli başlıkları arasında yer almaktadır. Ayrıca hemen hemen bütün ülkeler hakkında bilgiler verilirken güncel ilanlar ve haberi yapılan şahısların fotoğrafları ile gazete zenginleştirilmeye çalışılmıştır. İstanbul, Bulgaristan, Fransız ve İngiliz gazetelerinden alınan haberler Mehmet Behçet Bey'in yorumları ile Ahâlî gazetesine aktarılmıştır.

Mehmet Behçet Bey ve Ahâlî Gazetesi

Mehmet Behçet Bey, 1896 yılında Selanik vilayeti Nevrekop kasabası Şatovça köyünde doğdu⁷. Orta öğrenimine Drama İdadisi'nde başladı. Daha sonra Edirne Sultanisi'ne gitti. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine orduya katılmak üzere İstanbul'a geldi⁸ ve İhtiyat Zabıtları Talimgâhi'nde görevlendirildi. Savaşın içinde görev almak isteyen Mehmet Behçet Bey üç buçuk yıl Kafkas Cephesi'nde bir yıl İran'da Teşkilât-ı Mahsusa üyesi olarak çalıştı. Tebriz'de Enver Paşa'nın onayı ile yayıma hazırladığı "Ahâlî" gazetesini sadece üç nüsha olarak çıkarılabildiği⁹.

I. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile İran'daki görevi sona eren Mehmet Behçet Bey, Edirne'ye dönerek "Ahâlî" gazetesini yeniden yayınlamaya başladı ve Trakya Yunanlılar tarafından işgal edilinceye kadar da devam etti. Gazetede yazdığı yazılar ile Trakya'da bulunan Türkleri işgalcilere karşı uyarmaya çalıştı¹⁰. Yunanlıların 20 Temmuz 1920'de Trakya'yı işgale başlamaları üzerine bir ay Trakya'da Yunan kuvvetleriyle çarpışan Mehmet Behçet Bey, burada bir şey yapamayacağını anlayarak mücadelesine Anadolu'da devam etmek istedi. Bütün çabalarına rağmen Anadolu'ya geçmeyi başaramadı ve Trakya Paşaeli Cemiyeti üyeleri gibi Bulgaristan'a geçti. Bulgaristan'da kaldığı altı yıl boyunca "Ahâlî", "Koca Balkan" ve "Tuna Boyu" adlı gazeteleri büyük sıkıntı, tehlike ve mahrumiyetlere katlanarak yayınlamayı başardı¹¹.

⁷ M. Ertuğrul Perim, "Mehmet Behçet Perim", *Türk Kültür Dergisi*, Ay Yıldız Yayınevi, Nisan (1966): 629; "Mehmet Behçet Perim", *Trakya'da Yeşilyurt*, 12 Şubat 1966, no: 1512.

⁸ Altan Deliorman, *Bulgaristan'da Türkçe Basın 1865-2009*, (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2010), 83.

⁹ M. Ertuğrul Perim, röportaj: 2011.

¹⁰ "Mehmet Behçet Perim", *Trakya'da Yeşilyurt*, agg. Mehmet Behçet Bey'in Millî Mücadele yanlısı yazıları nedeni ile Ahâlî gazetesi Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından Trakya Paşaeli gazetesinin yanı sıra cemiyete yardımcı yayın olarak da kabul edildi; V. Türkan Doğruöz, *Millî Mücadelede Kırklareli*, (Kırklareli: Kırklareli Belediyesi Yayını, 2007), 42.

¹¹ "Mehmet Behçet Perim", *Trakya'da Yeşilyurt*, agg.

Mehmet Behçet Bey, Bulgaristan'daki faaliyetleri için Türkiye'den talimat alıyordu¹². Bulgaristan'daki Millî Mücadele yanlısı ve azınlık hukuku için yaptığı bu çalışmalarını pek çok aydın ve milliyetçi gencin yetişmesinde etkili oldu. Mehmet Behçet Bey, Millî Mücadele sona erdikten sonra Türkiye'de yapılan inkılâpların da destekçisi olmuştur.

9 Haziran 1923 ihtilali ile Stamboliyski Hükümeti devrilince Bulgaristan'da yaşayan Türklerin durumları kötüleşmeye başladı¹³. Yeni Hükümet, Mehmet Behçet Bey'in Bulgaristan'da Türk azınlığını uyarmak ve haklarını savunmak uğruna yaptığı faaliyetleri dikkatle izliyor ve tehlikeli görüyordu. 1927 yılında gizlendiği Razgrad kasabasından elde ettiği sahte bir pasaportla Türkiye'ye dönmek zorunda kaldı¹⁴ ve dönmeden önce de Filibe'deki matbaasını Tomas adında bir Ermeni'ye sattı. Türkiye'ye dönüşünde tekrar Edirne'ye yerleşen Mehmet Behçet Bey, Vakıf ve Milliyet gazetelerinin Trakya muhabirlikleri ile mahalli gazetelerde yazı hayatına devam etti. Tekirdağ'da bir bankada daha sonra da Lüleburgaz Özdilek gazetesinde çalıştı. Mehmet Behçet Bey, 1936 yılından itibaren kamu hizmetinde görev yaptı. 1939–1942 yılları arasında Hatay-Antakya Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube Şefliği, 1942–1947 Süveydiye (Saman Dağı) Nahiye Müdürlüğü, 1947–1949 Harbiye Nahiye Müdürlüğü, 1949–1951 Bedivye Nahiye Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Son görevi İzmir Savunma Müdürlüğü'nde bulunduğu sırada, yaş haddinden altmış üç yaşında emekliye ayrıldı¹⁵. 22 Aralık 1965 Çarşamba günü İzmir'de hayata gözlerini kapadı¹⁶.

Mehmet Behçet Bey'in basın hayatı 1913 yılında çıkarmış olduğu El-Medâris gazetesi ile başlamıştır. Balkan Savaşları sonrasında yayımlanan "İslâm Dünyası", "Halka Doğru" isimli dergilerde yazdığı yazılar takip etmiştir¹⁷.

Mehmet Behçet Bey'in Bulgaristan'daki en uzun soluklu gazetesi Ahâlî gazetesi olmuştur. Bulgaristan'daki Türk azınlığın haklarını kazanmak uğruna verdiği mücadelesi devam ederken Türkiye'de kurtuluş mücadelesi verilmekteydi. Mehmet Behçet Bey, Bulgaristan'da bulunduğu yıllarda bir taraftan buradaki Türkler için mücadelesini sürdürürken diğer taraftan Anadolu'ya yararlı olmaya çalıştı.

Mehmet Behçet Bey ilk romanını "Adam Düştüğü Yerden Kalkar" adıyla çıkardı¹⁸. Bulgaristan'dan Türkiye'ye döndükten sonra yerel gazetelerde yazı hayatına devam ederken "Meriç'ten Tuna'ya", "Görüşler ve Duyuşlar", isimli eserlerini yayımladı¹⁹.

Mehmet Behçet Bey'in yayımlamış olduğu diğer eserleri şunlardır: "Balkan Çiçekleri", "Eski Yapılar, Hatay", "Sofya Hatıraları", "Geçit Ver Kamçı", "Göçmen Ahmet", "Çağlayanlar Bölgesi"²⁰.

¹² Milli Mücadele'yi yöneten liderlerden birisi olan Fevzi Paşa (Çakmak) Bulgaristan'da Trakya'nın istiklâlî için uğraşan isimlere bir tamim yayımlamıştır: "Büyük Millet Meclisi Başkanı, tarafımdan Bulgaristan'da güdülen politikayı tasvip etmiş ve görevimde devamımı uygun bulmuştur. Haberim olmadan hiçbir iş yapılmamasını ve alınacak bilgilerin bana bildirilmesini rica ederim." tamim çıkartılan isimler arasında Mehmet Behçet Bey de vardır; Mehmet Serez, *Atatürk ve Milli Mücadelede Tekirdağ*, (Ankara: T.C. Tekirdağ Valiliği Yayınları, 2004), 94.

¹³ Hikmet Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası (1923–1938)", *Türkler Ansiklopedisi*, c. 16, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 626.

¹⁴ "Mehmet Behçet Perim", *Trakya'da Yeşilyurt*, agg.

¹⁵ M. Ertuğrul Perim, röportaj: 2011.

¹⁶ "Mehmet Behçet Perim Ağabeyimizi Kaybettik", *Trakya'da Yeşilyurt*, 29 Aralık 1965, no: 4623.

¹⁷ M. Ertuğrul Perim, agm, 629.

¹⁸ "Mehmet Behçet Perim'in Eserleri" *Trakya'da Yeşilyurt*, 2 Ağustos 1965, no: 4580; "Mehmet Behçet Perim", *Özdilek*, 21 Şubat 1964, no: 3619.

¹⁹ M. Ertuğrul Perim, agm, 629–630.

B biçim Yönünden Ahâli Gazetesi

İlk defa 1917 yılında İran’da yayımlanan Ahâli gazetesinin Edirne’deki ilk sayısı 8 Eylül 1919’da çıkmıştır. 25 Temmuz 1920’de Edirne’nin Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine kısa bir süre sonra 4 Aralık 1920’de Sofya’da tekrar yayımlanmaya başlanmıştır. Gazetenin yazar kadrosunda İskeçeli Sıtkı, Öğretmen Hicri, Dr. Rıfat Osman, Osman Şevki, Abdulhalim Hadi, Osman Nuri, Cemal Ziya (Ardal), Atıf Fehmi (Ödül), Arif Dünder, Emin Ali, Cemal Konuralp bulunmaktadır. Mehmet Behçet Bey Bulgaristan’da Ahâli gazetesini çıkarırken o zamanlarda Sofya’da büyük bir ticarethanenin sahibi olan ve yüzlerce Türk idealistine yardım elini uzatan tütün tüccarı Salim Nuri Bey’den maddi yardım görmüştür²¹.

Ahâli gazetesinin sahibi ve başyazarı Mehmet Behçet Bey’dir. 4 Aralık 1920’den²² 16 Ekim 1922 Pazartesi gününe kadar Sofya’da yayımlanan gazete bu nüshadan sonra Tuna Nehri kıyısında bulunan Rahve kasabasında çıkarılmaya başlamıştır. Gazetenin hemen hemen bütün nüshalarında amblemin altında takdim yazısı bulunmaktadır. Bazı nüshalarda: “*Meramı esir Trakya’nın istilasıyla Müslüman hukukunun müdafaasına çalışmak ve bu uğurda hür ve müstakil bir vicdanla çarpışmaktır.*” şeklinde yer alırken bazı nüshalarda ise: “*Her gün çıkar müstakil Türk gazetesi*” denilmektedir. Gazetenin Rahve’de yayımlanan nüshalarında ise: “*İlmi ve içtimaî Türk gazetesi*” yazıldığı görülmektedir. Ahâli gazetesi önlü arkalı olmak üzere iki sayfa halinde çıkmıştır. Gazete sayfaları genellikle dört sütundur; fakat iki ya da üç sütun olduğu da gözlemlenmiştir.

Ahâli gazetesi yayımlandığı dönemin bakış açısıyla döneme ait tarihi, kültürel ve sosyal bilgileri bize nakletmektedir. “Anadolu Haberleri”, “Bulgaristan Haberleri”, “Umûmî Haberler” şeklinde genel başlıklara sıkça rastlanmaktadır. Gazete sadece Bulgaristan ve Türkiye’de yaşanan olaylarla kendini sınırlamamıştır. I. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşen siyasi olaylar ve neredeyse dünyanın dört bir yanında bulunan devletlerle ilgili haberler yayımlanmıştır. Gazetede haberi yapılan Balkan ve Doğu Avrupa Devletleri; Arnavutluk, Avusturya, Çekoslovakya, Lehistan, Macaristan, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan’dır. Avrupa’da yer alan devletlerden Almanya, Fransa, İngiltere, İrlanda, İtalya; İslam dünyası ile ilgili olarak Afganistan, Filistin, Hindistan, Irak, İran, Mısır, Suriye, Trablus hakkında haberler yazılırken Uzakdoğu ile ilgili Japon Hükümeti’nin bir bildirisine yer verilmiştir.

Türk Ordusu’nun Batı Cephesi’ndeki çarpışmaları ve Ankara Hükümeti’nin iç ve dış ilişkileriyle ilgili değerli bilgileri okuyucularıyla paylaşmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki barış görüşmeleri ve Türkiye’nin Millî Mücadele’yi kazanmasıyla Ankara Hükümeti’nin Lozan Konferansı’na giden süreci ve Lozan’daki görüşmeler de gazeteye yansımıştır. Ayrıca Bulgaristan’daki Türkler arasında Millî Mücadele bilinci yerleştirilmeye çalışılarak sürekli olarak bu konuda haberler yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş temelleriyle ilgili haberleri nakletme açısından önemli bir yayın organı olan Ahâli, yazıları ile Millî Mücadele yanlısı bir gazetedir.

Ahâli, Millî Mücadele’yi yakından takip ederek Türkiye’de meydana gelen haberleri okuyucularına ulaştırmaya büyük bir özen göstermiştir. Bu haberleri de bazen yerli ve yabancı

²⁰ M. Ertuğrul Perim, agm, 632.

²¹ M. Ertuğrul Perim, röportaj: 2011.

²² İncelenen Ahâli gazeteleri Bulgaristan Sofya Millî Kütüphanesi’nden elde edilmiştir. Elimizde bulunan gazeteler içerisinde en eski tarihe dayanan gazete 22 Aralık 1920 Çarşamba günü yayımlanan gazetedir.

gazetelerden²³, bazen Ankara muhabirinden bazen de çeşitli yerlerden gelen mektuplardan alıntı yaparak hazırlamıştır.

Ahâli Gazetesinde Lozan Barış Konferansı

24 Temmuz 1923'te Millî Mücadeleyi sona erdiren Lozan Antlaşması imzalanmıştır²⁴. I. Dünya Savaşı sonrasında, savaşan taraflar arasında imzalanan uluslararası belgelerden yürürlüğünü devam ettiren tek metin olan Lozan Antlaşması, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını mümkün kılan antlaşmadır.

Lozan Barış Antlaşması'na giden süreçte Ahâli gazetesinde Lozan ile ilgili olarak yayımlanan ilk haber İsmet Paşa'nın Dışişleri Bakanı seçilmesi ve Fethi Bey, Hasan Zihni Beyle beraber Barış Antlaşması delegesi olması hakkındadır.

Mudanya Mukavelesini imza eyleyen kahraman İsmet Paşa Hazretleri Yusuf Kemal Bey'in vuku bulan istifasına mebni hükümet-i milliyemiz Hariciye Nazırlığına intihab ve tayin edilmiştir²⁵.

İsmet Paşa'nın, Fethi Bey'in Hasan Zihni Beyler Sulh Konferansı murahhaslığına intihab edilmeleri muhtemeldi²⁶.

İsmet Bey'in Büyük Millet Meclisinde yaptığı bir konuşmasında dünya barışı ile ilgili sözleri de gazetede yerini almıştır. İsmet Bey "*Cihan barışının Türk askerinin tekrar süngüsüne dayanarak teminine ihtiyaç görülürse buna mani olacak hiçbir kuvvet olmadığını söylemiştir²⁷.*"

13 Kasım 1922 tarihinde Lozan'da toplanacak olan konferansa gidecek olan 40 kişilik Türk Heyeti ile ilgili haber gazetenin 18 Kasım 1922 tarihli nüshasında yer alıyordu. "*İsmet Paşa ve Türk Heyeti Refet Paşa ile beraber Sirkeci'ye gelmiş buradan da resmi törenle İsviçre'ye yolcu edilmiştir.*" denilen haberde İsmet Paşa'nın istasyonda gördükleri ilgi ve güvenden duyduğu memnuniyeti dile getirdiği sözlerine yer verilmiştir²⁸.

Saat bire doğru heyet-i murahhasa reisi İsmet Paşa Hazretleri refakatlerinde Refet Paşa ve erkani olduğu halde istasyona gelmişler ve kıtaat-ı askeriye tarafından selamlanmışlardır. İstasyon kapısında kurbanlar kesilmiş dualar edilmiştir. Paşa heyet-i murahhasaya tefrik olunmuş olan vagona binmiş ve kendisini ziyarete gelenleri kabul etmişlerdir.

Hakkında yapılan bu fevkalade tezahürattan memnun kaldıklarını, buna layık olmak için çalışacaklarını selamlarının ahaliye tebliğe delalet olunmasını söylemiştir.

Bahriye musikisi tarafından Mustafa Kemal Paşa marşı çalındığı esnada büyük alkışlar arasında halk: "Paşa, Paşa sana Allahtan muvafakat dileriz" temenniyatı yükseliyor. Paşa "İnşallah muvafik

²³ İstanbul gazetelerinden daha çok Vakit, İkdam ve Akşam, yabancı gazetelerden ise Times, Maten ve Daily Morning gazetelerinden alınan haberlere yer verilmiştir.

²⁴ Şerafettin Turan, "Lozan Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XXVII (Ankara: İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2003), 214–217.

²⁵ "Yeni Hariciye Nazırımız", *Ahâli*, 5 Teşrin-i sânî 1922, no: 57.

²⁶ "Sulh Konferansı Murahhasları", agg.

²⁷ "Ankara'nın Kuvveti", *Ahâli*, 18 Teşrin-i sânî 1922, sayı: 59.

²⁸ "Büyük Millet Meclisi Murahhasları", *Ahâli*, 18 Teşrin-i sânî 1922, sayı: 59.

olacağız”, diye mukabelede bulunmuştur. Tren gaip oluncaya kadar musiki çalmış alkışlar devam etmiştir.

Gazetede Savaş Tazminatı, İstanbul ve Çanakkale Boğazı, Batı Trakya, Osmanlı Borçları gibi konularda Türkiye'nin barış ile ilgili istekleri Yunan gazetelerinden alınan bilgilere göre değerlendirilmiştir²⁹.

Yunan gazetelerinin neşr ettikleri Türk Barışma şartları:

1-Anadolu'da Rumlar tarafından yakılan ve yıkılan yerlerin ta'mîri için altmış bin esir Rumun istihdâmı.

2-Yunanistan'ın 250 milyon Osmanlı lirası tazmînât -ı harbiyye vermesi veya bütün Osmanlı Hükûmetinin borçlarının Yunanistan Hükûmetine yükletilmesi.

3-Yunan donanmasının Türk Hükûmetine teslim i ve-yâhûd tamamen imhâ'sı.

4-İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının serbest-i ticârete açık Türk idâresi elinde bulunması.

5-Garbi Trakya'da re'y-i âlem usûlüne tevfiken hareket edilmesi.

6-Ehud-ı atîkenin ilga'sı.

Lozan Konferansı'nda Balkanları ve Trakya'yı ilgilendiren konularda Makedonya adına Konferansa katılan Eski Maliye Bakanı Cavid Bey ile Rauf Bey'in konuşmaları dikkat çekicidir. Cavid Bey Makedonyalılara tam bağımsızlıklarının verilmesini söylerken Rauf Bey Karaağaçsız bir Edirne'nin olamayacağını vurgulamıştır. Rauf Bey konuşmasında Batı Trakya Türklerinin idare şekillerini kullanacakları oylar ile belirlemelerinin en doğru yol olacağını da belirtmiştir³⁰.

Lozan Konferansı henüz kati neticeler vermemiştir. Dedeagaç'ın Bulgaristan'a mahrec olarak verildiği hakkındaki rivâyetler müzmindir.

Türkiye'nin sâbık Mâliyye Nâzırı Cavid Bey evvelki gün Makedonyalılar murahhası olarak Lozan Konferansı'na dâhil olmuş ve Makedonya'daki milletlerin tam ve hakikî muhtârriyyet-i idâre'ye mâlik olmadıkça rahat nefes alamayacaklarına dâir beyânâtta bulunmuştur³¹.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hey'et-i Vekile Reîsi Rauf Bey meclis huzûrunda îrâd ettiği uzun bir nutukta: Biz 1913 senesinde kabûl edilmiş olan Trakya hudûdunu istiyor. Bunu müdâfaa ediyoruz ve bu müdafaada sonuna kadar sebat edeceğiz. Karaağaçsız Edirne olamaz. Garbi Trakya'yı ise şu veya bu devlete pîş-keş çekilmek kimsenin hakkı değildir. Orada yaşayan bir saf ahâlî vardır. Onlar koyun sürüsü değildir. Onların re'yelerine müracaat olunmalıdır. Onlar hangi şekil idâre'yi isterlerse onu kabûl etmelidir³².

Lozan Konferansı'nda Türklerin en büyük destekçisi Ruslar olmuştur. Gazeteye göre Ruslar Lozan'a sadece Boğazlar Meselesinde oy kullanmak üzerine çağrılmışlardır³³.

Düvel-i müttefike Rus Sovyet Hükûmeti'nin de Lozan'a murahhas yollamalarına râzî gelmiştir. Şu kadar ki gelecek olan Rus murahhası yalnız boğazlar hakkında söz söylemek hakkına mâlik olmak şartıyla...

²⁹“Büyük Millet Meclisi'nin Barışma Şartları”, agg.

³⁰“Bulgaristan'a Mahrec”, *Ahâlî*, 1 Kânûn-ı evvel 1922, no: 60.

³¹“Lozan'da Makedonya Mes'lesi”, *Ahâlî*, 14 Kânûn-ı evvel 1922, no: 63.

³²“Rauf Beyin Nutku”, *Ahâlî*, 29 Kânûn-ı evvel 1922, no: 67.

³³“Lozan'dakiler ve Ruslar”, *Ahâlî*, 7 Kânûn-ı evvel 1922, no: 61.

Rus Hükümeti'nin eski Hariciye Komiseri Çiçerini bu hususa memur edeceği anlaşılmıştır. Çiçerin'in bugün yarın Lozan'a muvasalâtı bekleniyor.

Lozan Konferansı'nda Rus Heyetinin İsmet Paşa'ya verdiği destek Rus delegesi Çiçerin'in Konferansa sunduğu taleplerinde açıkça görülmektedir. Üç madde halindeki istekler Boğazların serbestliği, Karadeniz sahillerinin korunması ve Boğazlardan geçecek olan askeri gemiler ile ilgili idi³⁴. Ayrıca Rus Heyetinin Boğazların bütün devletlerin harp gemilerine kapalı bulundurulması isteklerinde ayak drettikleri de bildirilen habere Çiçerin'in Rusların Türklere her zaman destek olacaklarını belirttiği sözleri ile son veriliyordu³⁵.

Boğazlar yalnız Türklerin idâre ve merkebesi altında bulunacak ve boğazlardan yalnız Türk harb-i sefineleri geçebilecektir³⁶.

Rus murahhasları boğazların doğrudan doğruya umûm devletlerin harb gemilerine kapalı bulundurulması husûsundaki isteklerinde ayak dilemektedir³⁷. Rus murahhası Çiçerin diyorki: Eğer müttefik hükümetler Türkiye'nin hakkını teslim etmezler ve boğazların idâre ve merkebesini doğrudan doğruya Türkiye'ye bırakmazlarsa Kızıl Orduya (ileri) kumandasını vermekten başka çâremiz kalmayacaktır³⁸. Ankara'da bulunan Rus Sefiri İzmir'de çıkan (Yeni Turan) gazetesi muhabirine demiştir ki: "Ruslar, Türklere ait isteklerin Lozan Konferansınca tanınacağını ummuyorlar. Ruslar eski çarlık zamanındaki borçları tanyacaklar lakin Avrupa devletleri Bolşevik Rusyasında yaptıkları zararları ödemek şartıyla. Ruslar Türkiye'nin haklı olan istekleri için Türklere her zamân dayangaç olacaklardır.

İsmet Paşa Ankara Hükümetine gönderdiği raporunda Konferansta Fransa ile Türkiye ilişkilerinin iyi olduğunu yazarak Türk-Fransız dostluğunun tamamen oluştuğunu belirtiyordu³⁹.

Lozan Konferansı'nda bulunan İsmet Paşa'dan evvelki gün Ankara'ya mühim bir rapor varid olmuştur. Bu rapor muhteviyatı her ne kadar gizli tutulmakta ise de bazı taraflardan sızan haberlere göre İsmet Paşa Türkiye Fransa Antlaşmasının Türklerin büsbütün menfaatine uygun bir şekle sokmuş ve Fransız dostluğunu tamamıyla temin eylemiştir. Fransızlar Lozan Konferansının Türkler Lehine neticeleneceği son noktaya kadar dava-yı milliyemizi müdafaa etmeye karar vermişlerdir.

Konferansta İngiliz ve Fransız temsilcileri arasında görüş ayrılıklarının olduğu ve iki hükümet arasında kırınglıkları saklamaya çalıştıkları da gözden kaçmıyordu⁴⁰.

Lozan'daki İngiliz ve Fransız murahhasları arasında i'tilâflar hâsıl olmuştur. Her iki taraf murahhasları bu i'tilâfi etraftan gizlemeye

³⁴ "Rus Murahhasları", *Ahâli*, 1 Kânûn-ı evvel 1922, no: 60.

³⁵ "Rus Sefiri Ne Diyor", *agg.*

³⁶ "Çiçerin Ne İstiyor", *Ahâli*, 16 Kânûn-ı evvel 1922, no: 64.

³⁷ "Ruslar Ne Diyor", *Ahâli*, 17 Kânûn-ı evvel, no: 65.

³⁸ "Çiçerin Tehdit Ediyor", *Ahâli*, 25 Kânûn-ı evvel 1922, no: 66.

³⁹ "İsmet Paşa'nın Raporu", *Ahâli*, 16 Kânûn-ı evvel 1922, no: 64.

⁴⁰ "İngiltere-Fransa", *Ahâli*, 29 Kânûn-ı evvel 1922, no: 67.

çalışıyorlarsa da gazete muhabirleri iki hükümet arasındaki kırıngılığa tamamen vâkıf olmuşlardır.

Lozan Konferansı'nda Tazminat Meselesi ile ilgili görüşmelerden anlaşıldığına göre büyük devletler savaştan zararlı çıktıkları için Türkiye'yi tazminata mahkûm etmek istiyorlardı. Türk Milletini yok sayan antlaşmalar imzalatmak isteyen Yunanlıları işgale zorlayan bu devletler masada da farklı bir zihniyet taşıyorlardı. Bu zihniyeti alenen ortaya koyan haberin sonunda yer alan İsmet Paşa'nın cevabı çok anlamlıdır⁴¹.

Müttefik Devletler murahhasları İstanbul Anadolu ve Trakya'nın muhtelif yerlerinde muhtelif zamânlarda işgal vazîfesini görmüş olan Fransız, İtalya ve İngiliz Ordularının masraflarını İsmet Paşa'dan istemişlerdir. İsmet Paşa cevaben: Muharebeye sebep olan biz değiliz iş bu masrafların üç senelik uzun bir muharebeye sebep olan Yunanlılar tarafından ödenmesi lâzımdır. Demiştir. Mesâile hiçbir neticeye dayanmadığı için konferansın sonuna bırakılmıştır.

Lozan Konferansı'nda Türk tarafı savaş zararlarının karşılanması için tazminat talep etmiştir. Buna göre “Türk Sulh Murahhası İsmet Paşa tazminât-ı harbiyye olarak 1.000.000.000 milyar altın Amerika Doları istemektedir⁴².” deniliyordu.

İsmet Paşa kendisiyle görüşen bir Fransız gazetesi muhabirine Türklerin kadın, erkek çocuk çocuk bütün bir millet olarak gösterdikleri mukavemetin mükâfatını görmek istediklerini söylemiş⁴³ ve Lozan Konferansının sonuçlarından ümitli olduğu anlatmıştır⁴⁴.

İsmet Paşa'nın barıştan ümitli olduğunun bir başka örneği de “İsmet Paşa'nın Kanaati” başlığı ile verilmiştir⁴⁵:

Lozan Türk heyet-i murahhasası reisliğini yapan İsmet Paşa Hazretleri ahiren bir Türk gazete muhabirine demiştir ki:

“Lozan Konferansı neticelerinden ümitsizliğe düşmek lazım değildir. Konferans büsbütün kapanmadı yakında yeniden başlaması ihtimali kavîdir. Biz Avrupalılara karşı gösterebileceğimiz bütün fedakârlıklarımızı gösterdik. Bundan sonra haklarımızı kabul ve tasdik etmek onlara düşer.”

Lozan Konferansı'nda Avrupa Devletleri temsilcilerinin Türkiye'de asker sayısının azaltılması konusundaki tekliflerini İsmet Paşa katiyetle red ederek “Böyle bir teklif muharebeden muzaffer çıkmış bir hükümete asla söylenemez” demiştir. Lord Kurzon'la Boğazlar Meselesi konusunda uzun bir görüşme⁴⁶ yapan İsmet Paşa Boğazlardan büyük gemilerin geçmesine asla izin verilmeyeceğini belirtmiştir. 16 Aralık 1922 tarihli gazetede İngiltere Hükümetinin Musul ve Edirne Karaağaç'ın Türklere verilmesine razı geldiği⁴⁷ haberi verilmiştir. Azınlıklar ile ilgili haberde Lozan'daki Türk Heyetinin Türkiye'deki Rum ve

⁴¹ “İsmet Paşa Devlet-i Müttefika Murahhasları”, *Ahâlî*, 7 Kânûn-ı evvel 1922, no: 61.

⁴² “Türkler Ne Kadar Para İstiyor?”, *Ahâlî*, 29 Kânûn-ı evvel 1922, no: 67.

⁴³ “İsmet Paşa Ne Diyor”, *Ahâlî*, 1 Kânûn-ı evvel 1922, no: 60.

⁴⁴ “İsmet Paşa'nın Kanâati”, *Ahâlî*, 14 Kânûn-ı evvel 1922, no: 63.

⁴⁵ “İsmet Paşa Ne Diyor”, *Ahâlî*, 5 Mart 1923, no: 69.

⁴⁶ “İsmet Paşa'nın Mülakatı”, *Ahâlî*, 7 Kânûn-ı evvel 1922, no: 61.

⁴⁷ Her ne kadar bu haberde “Musul kurtuldu Türklere verildi” dense de maalesef Musul Türkiye'ye bırakılmamıştır. Lozan Antlaşması'nın 3. maddesiyle, bu meselenin çözümü, dokuz ay içinde bir çözüme ulaştırılmak üzere Türk-İngiliz ikili barış görüşmelerine bırakıldı. İkili görüşmelerden sonuç alınmadı. Yine Lozan Antlaşması'na göre, ikili görüşmelerden sonuç alınmazsa mesele Milletler Cemiyeti'ne havale edilecekti. Milletler Cemiyeti ise Musul'un Irak'ta kalmasına karar verdi; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1915)* (Ankara: İstanbul Alkım Yayınevi, 2001), 321–322.

Ermenilerin tehlikede olduğu haberine karşılık Türkiye'deki Rumlarla Ermenilerin hiçbir saldırıya uğramadıklarını bildiren bir beyanname dağıttıklarını yazmıştır. Yunanlıların Makedonya'daki Türklerin mallarına el koymak için Anadolu ve İstanbul'daki Rumlar ile Makedonya'daki Türklerin yer değiştirme teklifini İsmet Paşa “*Hâl-bu-ki herkes bilir, Türkiye'deki Rumların sayısı Makedonya'daki Türklerin dörtte biri kadar da değildir. Nasıl olurda Türkler böyle bir teklife razı gelir.*” diyerek derhal red etmiş ve sözünü bile ettirmemiştir⁴⁸. İsmet Paşa Rum Patrikhanesi konusunda da Sulh Konferansında İstanbul'daki Rum Patrikhanesi'nin bundan sonra kabul edilemeyeceğini bildirmiş ve bu fikrinde şiddetle ısrar etmiştir⁴⁹.

Türk Ordusu'nun savaşı kazanacağını anlayan İngiliz medyasının önemli gazetelerinden olan Times gazetesi, bir anda fikir değiştirerek Türklerin lehinde yazılar yazmaya başlamış ve Türkleri mücadelelerinde haklı olduklarını savunmuştur⁵⁰.

Times gazetesi son günlerde Türklerin aleyhindeki yazısını bütün bütüne değiştirmiştir. 3 teşrinievvel 338 tarihiyle yazdığı bir bend-i siyasiyede : “Türkler Garbi Anadolu'nun istila ve istirdadı ile gösterdiler ki medeni bir muharebe ile haklarını istirdat etmek azmindedirler. İngiltere Hükümeti'nin en ziyade nazar-ı dikkate aldığı noktada Türklerin Asya'da bir ihtilal ve iktisat anasırı olmamasıdır. Bu mühim ve nazik mesele önünde bulunukça düvel-i müttefike Türklere karşı her türlü müsaidatta bulunmaya çalışacaktır” demiştir.

Çanakkale meselesi ile ilgili olarak İngiltere Dışişleri Bakanının yaptığı açıklama dikkat çekicidir⁵¹.

Yeni İngiltere Hariciye Nazırı bir gazeteciye vuku bulan beyanatında demiştir ki: “İngiltere Hükümeti'nin Çanakkale'de hiçbir işi yoktur. Sulhun akdini müteakip boğazdaki askerlerimizi çekeceğiz.”

İngiltere Dışişleri Bakanının aynı gazetede yaptığı bir diğer açıklamasında da İngilizlerin Türk düşmanı olmadıklarını söylemiştir⁵².

Yeni İngiltere Hariciye Nazırı kendisine erişen bir gazete muhabirine demiştir ki: “Yeni sulh konferansının cihana sulh ve sükun vereceğini kuvvetle umuyorum. Hükümeti üzerime aldığım günden beri İngilizlerin Türk düşmanı olmadıklarını ispat etmeye çalışıyorum.”

İngilizlerin Türklerle uzlaşma istediklerine dair çıkan haberler “*Yunanlılar Telaşta*” başlığı ile verilmektedir⁵³.

İngiltere'nin Türklere karşı uzlaşmak çarelerini aramakta olması haberleri Atina'da top gibi patlamıştır. Yunanlılar ayakları altında can verdikleri İngilizlerin bu defa kendilerinden el çekeceklerini anlayarak fena halde mekder olmaktadır.

⁴⁸ “Boğazlar Mes'elesi”; “Musul'da Kurtuluyor”; “Papa'nın Çevirdiği Entirika”; “Yunanlıların Planı”, *Ahâli*, 16 Kânûn-ı evvel 1922, sayı: 65.

⁴⁹ “Rum Patrik-hânesi”, *Ahâli*, 25 Kânûn-ı evvel 1922, sayı: 66.

⁵⁰ “Times Ne Diyor”, *Ahâli*, 11 Kânûn-ı evvel 1922, no: 53, s. 2.

⁵¹ “Çanakkale Meselesi”, *Ahâli*, 5 Kânûn-ı sâni 1922, no: 57.

⁵² “İngiltere Yola mı geliyor?”, agg.

⁵³ “Yunanlılar Telaş da”, *Ahâli*, 5 Mart 1923, no: 69.

Ahâli gazetesinde Lozan Konferansı ile ilgili olarak yer alan son haberde İsmet Paşa'nın çalışmalarının sonuç verdiğini İngilizlerin ve Yunanlıların hesaba katılmadan diğer bütün devletlerin Türkün hakkını ve tazminat isteğini kabul edeceklerini duyurmuştur⁵⁴.

İsmet Paşa'nın bir haftadan beri bütün şiddetiyle devam eyleyen beyanatu konferansta hazır bulunana siyasi murahhaslar üzerinde lüzumu kadar tesirler husule getirmiştir. İki üç mefrut Türk düşmanı İngiliz Murahhası ve Yunan murahhasları hesaba katılmamak üzere umum devletler murahhasları Türk'ün hakkını teslim etmek de ve İsmet Paşa'nın tazminat isteyen tavrini kabul eylemektedirler.

Lozan Konferansına ara verilmesi ile birlikte Ankara'ya dönen delegelerin Gazi Mustafa Kemal Paşa ile yaptıkları müzakereler de hususi haberler başlığı altında gazetedeği yerini almıştır⁵⁵:

Ankara'ya vasıl olan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Lozan'dan gelen sulh murahhasları da dâhil olduğu halde pek heyecanlı müzakerelere başlamıştır. Müzakerelerin esas ve teferruatı hakkında hiçbir taraftan haber sızmiyorsa da kuvvetle tahmin edildiğine göre yeniden başlaması yüzde doksan olduğu anlaşılmaktadır.

Ahâli gazetesi sahibi ve başyazarı Mehmet Behçet Bey "Sulh Olacak mı?" başlıklı yazısında Lozan'a giden delegelere seslenerek onlardan Türklerin son beş yılda İngilizlerden, Fransızlardan, İtalyanlardan ve en çok Yunanlılardan çektikleri çilelerin intikamını alarak bu dertlerin uğruna döktükleri kanların hesabını sormalarını istemiştir⁵⁶.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin barışa devam edilip edilmemesi hakkındaki uzun ve hararetli tartışmaları sonucunda milli ve siyasi, askeri ve adli her türlü milli hukuku kabulü şartı ile meclis çoğunluğu barışa devam etmesi için hükümete yetki vermiş, hükümette bu

⁵⁴ "Lozan Konferansı Türk'ün Hakkı Teslim Ediliyor", *Ahâli*, 14 Kânûn-ı sâni 1922, no: 63.

⁵⁵ "Ankara'da Heyecanlı Müzakereler", *Ahâli*, 2 Mart 1923, no: 68.

⁵⁶ "Lozan Konferansı'nı takip edenlerin hepsi eminim ki kendi kendilerine şu yukarıda ki sorguyu sormakta ve yine kendi kendilerine bu mühim sorunun cevabını vermeye çalışmaktadırlar. Şu dakikada hiçbir politikacı yukarıda ki sulh olacak mı? Olmayacak mı? Bunu kesin kes bilsin ve söylesin. Eminim ki Sofya'dan geçen sulh murahhaslarımız bile Sofyalı arkadaşlarımızla görüştüğü zaman onlarda sulhun olup olmayacağı hakkında kati bir fikir veremediler ve sorulan sorgulara beylik cevapları vererek geçip gittiler. Hakikat halde malum olmak lazım gelirse sulhu yapmak ve ya yapmamak Türklerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi adamlarının isteklerine kalmış bir keyfiyettir. Dakika da hal edilebilecek mesail-i siyasiyeden maduttur. Fakat ortada büyük bir mesele var ki bu meselenin her şeyden evvel hal edilmesi iktiza eder. O mesele şüphesiz ki Türklerin şu son beş sene zarfında haksız bir infial yüzünden İngiliz'inden, Fransız'ından, İtalyan'ından ve nihayet Yunandan çektiği çilelerin intikamını almak ve bu dertlerin uğruna döktüğü kanların hesabını sormaktır. Türkiye, yirmi beş otuz sene içinde kolay kolay yetiştirilemeyecek yiğitler gaip etti, nice ocaklardan mahrum kaldı. Nice musibetlere uğradı; bunların acısı ne suretle çıkarılacak? Bunları kim hangi nesil çıkaracak? Türk vaktiyle birçok alacaklarını af etmiş, birçok gördüğü fenalıklara göz yummuş, birçoklarını da alacağa bırakmıştı. Lakin bundan sonra asla zan etmiyorum ki çektiklerini unutsun, af etsin ve yahut alacağa bıraksın... Lakin ne konferansı olursa olsun hangi zaman bırakılırsa bırakılsın, artık suret-i katiye de malum olmak lazım gelir ki Türkler şu son beş senelik çilenin günahını sebep olanlardan çıkarmadıkça rahat duramayacaklar, memleketlerini kurtarmak için sıyrdıkları kılınçlarla o memleketleri birer birer harabeye çevirenlerin başlarını parçalamadıkça sükûna dâhil olmayacaklardır. Mademki Türkoğlu manevi bir lisanla: Biz kısas isteriz, kısas olsun, demiştir. Onu bu azminden hezellerini şimdiye kadar defalarca görüp durduğumuz politika oyunları kabil değil çeviremeyeceklerdir.", Mehmet Behçet Bey, "Sulh Olacak mı?", *Ahâli*, 5 Mart 1923, no: 69.

hususla resmi bir karar yayınlamıştır. Millet Meclisi hükümetin çıkardığı resmi tebliği aşağıda aynen vermiştir⁵⁷.

Tebliğ-i Resmîye

“İtilaf devletlerinin Lozan Konferansı neticesi olarak heyet-i Murahhasamıza tevdi ettikleri muahede projesi istiklalimizi mahal-i şeraiti ihtiva eylediğinden şayan-ı kabul görülmemiştir. İtilaf devletleri projenin kabulünde aynen ısrar ettikleri halde husule gelecek neticenin mesuliyetinden müteberriyiz. Pek mühim ve hayati olan Musul meselesinin bu müddet-i mevki zarfında halli mali ve iktisadi ve idari mesailde millet ve memleketimiz hukuk-ı hayatiye istiklaliyesinin tam ve emin olarak istihsali ve sulhu müteakip memalik-i meşguliyemizin sürat-ı tahliyesi esasları dâhilinde sulh teşebbüsüne devam olunması için hükümete ekseriyet-i azime ile mezuniyet verilmiştir.”

İngilizlerin Times gazetesi “Türk Hazırlıkları” başlığı altında Türkler hakkında bilgi vermekte idi⁵⁸.

Sulhün imzası için Türkiye’de tehdit eden kuvvetli bir ceryana rağmen Türkler istihzarat-ı harbiyelerine kuvvet vermektedirler. İstanbul’dan gelen bir habere göre Türkiye’deki Fransız kontrol komisyonu Garb-i Trakya’da Türklerin ihzar etmiş oldukları tayyare bombardımanına mahsus bir top bataryası keşf etmiştir.

“İngilizler Ne Diyor?” başlığı ile Lord Kurzon’un⁵⁹.

Hindistanlı bir heyet Lord Kurzonla uzun bir mülakatta bulunarak sulhun yapılmasını rica etmişler ve Türklerle İngilizlerin arasındaki açıklığın artık kapanması lazım olduğunu söylemişlerdir. Lord Kurzon verdiği cevapta demiştir ki: “vaziyetin henüz tekrar etmiş olmamasına rağmen diyebilirim ki Türklerle yeniden bir harp olmak tehlikesi kalmamıştır.

“Townshend Ne Diyor?” başlığı ile de İngiliz Kumandanı General Townshend’in sözlerine yer verilmiştir⁶⁰.

Townshend Ne Diyor?

Meşhur İngiliz kumandanı General Townshend (Morning Post) ve (Daily News) sulh taraftarı olan gazetelere yazdığı uzun makaleleri ile Türkleri uzun uzadıya meth etmekte, Türk Heyet-i Murahhasasının pek kibar ve anlaşılabilir büyük insanlardan mürekkep olduğunu yazmakta ve İngilizlerin Türklerle bu defa olsun anlaşılabilir fırsatını kaçırmamalarını nasihat etmektedir.

Ahâli gazetesine göre Lozan Konferansına ara verilmesinin sebebi Eski İngiliz Bakanının sözleri ile çok güzel açıklanmaktadır⁶¹

Sabık İngiliz nazırlarından biri demiştir ki:

“Konferansın böyle bir yarıda kalması sırf Fransızların yüzünden olmuştur. Zira onlar mali ve iktisadi meselelerde asla müsaidekarlıkta

⁵⁷ “Ankara ve Sulh Hakkındaki Son Müzakereler”, *Ahâli*, 20 Mart 1923, no: 71.

⁵⁸ “Türk Hazırlıkları”, agg.

⁵⁹ “İngilizler Ne diyor?”, agg.

⁶⁰ “Townshend Ne Diyor?”, agg.

⁶¹ “Bir İngiliz Nazırı’nın Fikri”, agg.

bulunmadılar. Biz İngilizler ise toprak meselelerinde Türklerle pek karışık haldeyiz; fakat bunların hal edilmesi konuşulurken her halde konferansın kesilmesine sebep olacak surette ayak dikmeyecektir.”

Lozan Barış Konferansı'nın kesilmesinde Fransızları suçlu bulan sadece İngiliz Bakanı değildir. Belgrat'ta yayımlanan Proda gazetesi de “*Fransız Uyanıklığı*” başlıklı haberinde aynı görüşü paylaşmaktadır⁶².

(Belgrat'ta) çıkan Proda gazetesinden: Lozan Konferansı'nın Türkler lehine neticelenmemesine en ziyade gayret edenlerin biri de Fransızlar olmuştur. Fransızlardan ziyade bir dostluk beklenildiği bir zamanda böyle bir harekete kıyam edilmesi Türkleri heyecana düşürmüştür. Türklerin yeni bir Rus, Alman ve Bulgar ittifakı vücuda getirmek suretiyle Fransızların şu son uyanıklıklarını cezasız bırakmayacakları anlaşılmaktadır.

Tan gazetesinden alınan haberde “*Lozan Konferansı'nın kesilmesinin sebebi olarak Türkler gösterilmemelidir.*” denilerek Müttefik Devletler barış şartlarını biraz hafifletirlerse Türklerle anlaşmanın mümkün olabileceği yazılmaktadır⁶³. Aynı gazetenin bir başka haberinde de Türkiye-Suriye sınırı hakkında bilgi verilmektedir. Haberde Paris gazetelerinden alınan bilgilere göre İngilizlerin Irak'ı tahliye hazırladıkları yazılan yazıda “*İngiliz kabinesi azasından Binbaşı “Hels” (Vikaley Dispeç) gazetesi muharririne Irak'ın kabil olduğu kadar süratle tahliyesi*” icap ettiğini söylüyordu⁶⁴.

Ahâlî gazetesi 20 Mart 1923'ten 31 Mayıs 1923'e kadar yayımlanamamıştır. 31 Mayıs'ta ki nüshada “*İtizar*” başlığı altında gazetenin yayımlanamamasının sebebi açıklanmıştır⁶⁵.

Bir taratan namus sezişçilere, diğer taraftan da bazı duygusuz mevzilere esir olan gazetemiz zamanlardan beridir ki muntazaman çıkamıyordu. Bugün artık işlerimizi düzeltmeye başladığımız için nizamlı bir surette neşir etmeye karar vermiş bulunuyoruz. Bi-taraflığımızın ve namus-karlığımızın bir cezası olan bu kabil tecelliyâtımızdan dolayı aziz karine ve karinlerimizin bizi maruz görmelerini pek ziyade rica ederiz.

Gazete de zaman zaman ilk sayfada yer alan “*Umumi Vaziyet*” başlıklı yazılara yer verilmektedir. Yazarı belirtilmeyen bu yazılarda içinde bulunulan durum ile ilgili yorumlar yabancı ve İstanbul gazeteleri incelenerek hazırlanmıştır. Fransızların gizli gizli İngilizlerin açıktan açığa Türk vatanının kurtulmasına düşmanlık besledikleri belirtilen yazılarda İngilizlerin yeni Türkiye'yi ikinci bir Hindistan yapmak istedikleri anlatılıyordu⁶⁶.

4 Haziran 1923 tarihli Ahâlî gazetesindeki “*Umumi Vaziyet*” başlıklı yazıda da Yunanlılar hakkındaki düşünceler açıkça ortaya koyulmaktadır. Buna göre şaşkın vaziyette olan Yunanlılar içinde buldukları durumdan en az zararla kurtulabilmek için akla gelmedik yollara başvurmaktadırlar. Her yerde Yunanlıların günahsız olduklarını söyleyerek Türkleri suçlamaktadırlar. Her fırsatı kendi lehlerine çevirmeye çalışmaktadırlar. Buna en güzel örnek de Meriç Köprüsü'nün yıkılmasını bile kendi lehlerine kullanmak istemeleridir. Türklerin

⁶² “Fransız Uyanıklığı”, *Ahâlî*, 20 Mart 1923, no: 71.

⁶³ “Tan Gazetesi Ne Diyor?” agg.

⁶⁴ “Tan Ne Diyor?”, *Ahâlî*, 31 Mayıs 1923, no:72.

⁶⁵ “İtizar”, agg.

⁶⁶ “Trakya Muhtariyeti”, *Ahâlî*, 3 Haziran 1923, no: 73.

kullandıkları hayati bir köprünün yıkılmasını bile Türklerin Yunanlılara karşı yaptıkları zulüm olarak göstermeye çalışmaları şaşkınlıklarının en güzel ifadesidir⁶⁷.

15 Temmuz 1923 tarihli Ahâli gazetesinde Lozan Barış Konferansı ile ilgili olarak yer alan son haber Atina Horonos gazetesinden alınan ve Yunan Başbakanı Gonatas'ın açıklamalarını anlatan “Yunan Başvekili” konulu yazıdır. Gonatas yaptığı açıklamasında Barış görüşmeleri hakkında yeterli bir bilgisinin olmadığını Mütteliklerin onlara biraz daha bekleyin dediğini onlarında beklediklerini belirtmiştir ki bu durumda Yunanistan'ın Barış görüşmeleri sürecindeki halini açıkça ortaya koymaktadır⁶⁸.

Lozan Konferansı'ndan Lozan Barışı'na giden süreçte yapılan çalışmaların ciddiyetini bir İngiliz politikacının sözleri en güzel şekilde açıklamaktadır⁶⁹.

Bir İngiliz politikacı kendisi ile görüşen bir Fransız gazetesi muhabirine demiştir ki: Sulh konferansı en ince işleri araştırmaya başladı. Konferans yola inceden inceye tedkikatta bulunması umûm dünya sulhunun bundan sonra devamlı bir sûrette süreceğine delildir. Bilirsiniz ki eski konferanslarda bu derece ince elenip sık dokunmuyordu. Onun içinde konferanslar Müsalemet-i cihan namına ortaya bir şey koyamıyordu.

Ahâli Gazetesinde Lozan Barış Antlaşması

Avrupa Devletleri'nin aceleye getirerek Türk delegelerine kendi istedikleri barış şartlarını imzalatmaya çalıştıkları; fakat delegelerin Türklerin çıkarlarına uymayan bir antlaşmayı asla imzalamayacakları haberi Ahâli gazetesinde “Umumi Vaziyet” başlığı altında veriliyordu⁷⁰.

Avrupa diplomatçuları işi bütün bütüne dalavereciliğe döktüler. Türk murahhası İsmet Paşa Hazretlerinin hayatını tehlikede göstererek bu mukaddes hayatı daima tehlikede bulunduracak sefiller alttan alta teşvikatta bulunarak işi yine karışıklığa getirmek ve böylelikle Türklere alelacele uydurulmuş bir sulhu imzalatmak istiyorlar. Lakin onlar güzel bilmelidirler ki bu zanlarında çok aldanyorlar. Türk diplomasisi, İngiliz Hükümeti'nin bugün ne kadar düşkün bir halde bulunduğunu çok güzel biliyor ve yine aynı hükümet, Fransa'nın ötede beride ne ağır şartlarla bağlanmış bulunduğunu da çok iyi tanıyor. Yunan Hükümeti'nin can çektiği ise herkesin malumu. Hakikat böyle olduktan sonra asla şüphe etmiyor ki Türk murahhasları, Türk'ün menfaatine uymayan herhangi bir sulhu imza etmeyecektir. Avrupalılar ise Türk'ün menfaatine uygun olmayan bir sulhu imzalatmakta ısrar ettikleri takdirde bu defa ellerindekileri de gaip etmeye mecbur olacaklardır. Çünkü o zaman Türkler, şeriatın kestiği parmak acımay diyerek yarım kalmış olan akınlarını Selanik'e kadar uzatmak zahmetini ihtiyar eyleyeceklerdir.

⁶⁷ “Umumi Vaziyet”, *Ahâli*, 4 Haziran 1923, no: 74.

⁶⁸ “Yunan Başvekili”, *Ahâli*, 15 Temmuz 1923, no: 85.

⁶⁹ “Bir İngiliz Politikacı Diyor ki”, *Ahâli*, 18 Haziran 1923, no: 77.

⁷⁰ “Umumi Vaziyet”, 4 Haziran 1923, no: 74.

Ahâli gazetesinin 4 Temmuz 1923 tarihli sayısında Avrupa'dan alınan telgraflara dayanarak görüşmelerin her gün devam ettiği ama henüz bir sonuca varılamadığı bildiriyordu⁷¹.

Avrupa telgraflarının verdiği haberlere göre Lozan Konferansı'nda göze çarpan fazla bir yenilik yoktur. Baş murahhaslar ve müttefik devletlerin baş murahhasları her gün fasılsız bir surette görüşmekte iseler de ortaya hakiki hiçbir şey çıkaramamaktadırlar.

Akşam gazetesinden alınan bir habere göre de Baş Delege İsmet Paşa'nın İstanbul İngilizler tarafından boşaltılmadan Barış Antlaşmasını imzalamayacağı haberini veriyordu⁷².

Akşam gazetesinin verdiği malumata göre Baş Murahhas İsmet Paşa, İstanbul İngilizler tarafından büsbütün boşaltılmayınca sulhu imza etmeyecekmiş.

Lozan'da çıkan gazetelerde de barışın mümkün olamayacağı haberleri dikkat çekicidir⁷³.

Lozan'da çıkan gazeteler konferansın son zamanlarda ki faaliyetine bakıldığı halde sulhun bu defa da mümkün olamayacağını yazıyorlar.

Ahâli gazetesi başyazarı Mehmet Behçet Bey dönemin devlet adamlarının görüşlerini çeşitli gazetelerden yararlanarak okuyucusuna ulaştırmaya çalışmıştır. Bunlardan ilki Bükreş'ten aldığı bir habere göre yazdığı Venizelos'un görüşüdür. Yazının altında da Ahâli gazetesi adına bir not düşülmüştür⁷⁴.

Bükreş'ten sızan haberlere göre Venizelos İsmet Paşa ile görüştüktan sonra Türkiye'ye bir muhtıra vererek: bir haftaya kadar ya sulhu imza ediniz ve yahut muharebeye hazır olunuz. Diyecekmiş.

Ahâli-Cırt kaba kâğıt.

Aynı şekilde Rusya'nın Ankara Elçisi Aralov'un Türk Milleti hakkındaki sözlerine yer verilmektedir⁷⁵.

Ruslar'ın Ankara Sefiri Aralof Yoldaş kendisiyle görüşen Türk gazetecilerine şu sözleri söylemiştir:

“Size açıkça söyleyebilirim ki müttefik Avrupa devletleri arasındaki birlik bozulmuştur. Onlar bundan sonra o yumruklarını birleştirip de şarklı milletlerin başlarına vuramayacaklardır. Onlar ba-husus son iki senelik muharebe içinde Türk Ordusu'nun kahramanlığını ve Türk Milleti'nin kolay kolay öldürülebilecek bir millet olmadığını çok güzel gördüler. Onlar Türklerle bir kere daha boy ölçmeye yeltenmeyeceklerdir.”

İngiltere Kralının Türklerin Barış Antlaşması imzalayacaklarına kesin gözüyle bakmasına Ahâli gazetesi farklı bir yorum getirmiştir⁷⁶.

İngiliz Parlamentosu açılırken Kral irad ettiği uzun bir nutukta birçok şeylerden bahis ettikten sonra sözü Türk sulhuna getirerek demiştir ki:

⁷¹ “Lozan Konferansı Hala Durgun”, *Ahâli*, 4 Temmuz 1923, no: 82.

⁷² “İsmet Paşa ve Sulh”, *Ahâli*, 24 Temmuz 1923, no: 87.

⁷³ “Sulh Olmayacak mı?”, 4 Haziran 1923, no: 74.

⁷⁴ “Venizelos Ne Yapacakmış”; 4 Haziran 1923, no: 74.

⁷⁵ “Aralof'un Beyanati”, agg.

⁷⁶ “İngiliz Kralı Ne Demiş.”, agg.

“Ben Türklerin sulh imzalamaktan çekineceklerini zannetmiyorum. Umuyorum ki Türkler sulhu Ankara’da kendi aralarında bir kere daha tetkik ettikten sonra imza edeceklerdir.”

(Ahâli)-Bizim düşündüğümüze göre Kral zanlarında yanılıyor. Türk, Sulhu her türlü haklarının tanındığını gördükten sonra imzalayacaktır.

Lord Kurzon’un Barış Antlaşması hakkındaki görüşlerini açıklarken Ankara’da biri harp taraftarı diğeri barış taraftarı iki grubun olduğunu belirtirmiş kazanan tarafında İsmet Paşanın dahil olduğu barış taraftarı grubun olacağını söylemiştir. Fransızların Roher’deki faaliyetlerini Napolyon zamanındaki savaşlara benzeten Lord Kurzon İngilizlerin Ren, İstanbul ve Bağdat’tan çekilmelerini isteyenlere *“ Bir vakitler İngilizlerin Mısır, Sudan ve Hindistan’ın şimal-i garbisinden çekildiklerini ve fakat az zaman geçtikten sonra kan ve paraca birçok fedakârlıklara katlanarak tekrar avdet mecburiyeti zuhur etmiştir.”* cevabını vermiştir.

Tedbiri elden bırakmamak lazımdır diyen Lord Kurzon *“ Çekilmek lazım gelen yerden erkence ayrılmaktansa biraz daha geç çekilmek daha muvafıktır.”* demiştir⁷⁷.

1 Ağustos 1923 tarihli Ahâli gazetesinde Barış Antlaşmasının imzalanması sonrasında İstanbul ve Lozan’daki başta olmak üzere çeşitli yerlerde kutlamalar yapıldığı mevlitler okutulduğu haberleri veriliyordu.

*Lozan’da 24 Temmuz’da sulh imzalanmıştır. İstanbul’da toplar atılıp büyük şenlikler yapılmıştır. Lozan’da da aynı şenlikler yapılmış çalgılar çalınmış ve sulhun imzalandığına dair duvarlara büyük ilanlar yapıştırılmıştır*⁷⁸.

*Burgaz ahâli-i islamiyesinden beş altı müteşebbis zatın hamiyetli zaferli sulhumuz şerefine Ervah-ı şüheda-yı islâm için mevlid’ül nebi okutulmuş ve şerbetler dağıtılmıştır*⁷⁹.

4 Ağustos 1923 tarihli Ahâli gazetesinde Barış Antlaşmasının imza töreni ve yaşananlar anlatılmıştır. Kahraman Türk Milletinin azim ve iradesi barışı getirdi denilerek Bayramın birinci günü saat 15.30 da Lozan’da barışın imzalandığını duyurmuştur. Açılışını İsviçre Cumhurbaşkanı’nın yaptığı törene Yunanistan adına önce Venizelos ardından da Türkiye adına İsmet Paşa tarafsız devletlerin tebriklerini kabul ederek gelmiştir. İmza edilecek kâğıtların sayısı bildirildikten sonra imza töreni başlamıştır. İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Venizelos, Romanya, Bulgaristan, Portekiz ve Belçika’nın katıldığı imza töreninde ilk imzayı İsmet Paşa ile Rıza Nur ve Hüseyin Beylerden oluşan Türk Heyeti atmıştır. imzalamışlardır. Sırlar antlaşmayı imzalamamışlardır. Kırk beş dakika süren imza töreni İsviçre Cumhurbaşkanı’nın duygularını ifade eden bir konuşması ile sona ermiştir⁸⁰.

İmza merasimini müteakip İsviçre reis-i cumhuru uzun bir nutuk irad ederek sulh-ı cihan davası için herkesin büyük fedakârlık yaptığını söylemiş ve nihayet cihanda “Türk milletinin hak-ı hayatından ve medeniyete hizmet vazifesinden mahrum edilemeyeceğini muahedeyi imza edenlerce tasdik edilmiştir. Âlem-i insaniyete büyük hizmetler etmiş olan şark-ı karib milletlerine büyük ve derin minnettarlıklarla mütehassısım.” demiştir.

⁷⁷ “Lord Kurzon Ne Diyor?”, agg.

⁷⁸ “Sulh İmzalandı”, *Ahâli*, 1 Ağustos 1923, no: 89.

⁷⁹ “Burgaz’da Mevlid”, *Ahâli*, 12 Ağustos 1923, no: 93.

⁸⁰ Mehmet Behçet Bey, “Sulh da Oldu”, *Ahâli*, 4 Ağustos 1923, no: 90.

Lozan Barış Antlaşması ile kazanılanlar altı madde halinde açıklanmıştır⁸¹.

Lozan Muahedesi yeni Türkiye'nin istiklal ve hâkimiyet namesini tasdik etmekle Türkiye'yi eski devirlerin asırlarca birikmiş fenalıklarından kurtarıyor.

1- *Kapitülasyonlar kaldırılmış ve Türkiye'nin ellerini kollarını bağlayan bağlar koparılmıştır.*

2- *Türk Ordusu ve Türk Donanması suret-i mutlaka de müstakil kalıyor ve gerek orduyu ve gerekse donanmayı azaltmak veya çoğaltmak hakkına kimsecik karışmıyor. Hâlbuki diğer birçok hükümetlerin ticaret gemileri bile kontrol altında tutuluyor.*

3- *İstanbul'da yalnız bir kolordu bulundurulacak.*

4- *Trakya'da istediğimiz kadar asker bulundurma hakkına malikiz.*

5- *Şark ve Cenup hudutlarımız istediğimiz gibi kabul edilmiştir ve Türklerle meskûn olan şark ve cenup vilayetleri elimizde kalmıştır.*

6- *Musul meselesi bâlâ---?⁸² Hal olunacaktır.*

Ahâli gazetesinin Lozan Barış Antlaşması ile ilgili son haberi en anlamlı olanıdır. Bu haberde Lozan'da Türklere ilk defa önemli bir Batı Devleti gibi davranıldığı yazılmıştır⁸³.

Meşhur Fransız gazetelerinde Figaro: "Türkler Lozan Muahedenamesiyle çok mühim haklar kazandılar. İlk defadır ki Türklere ehemmiyetli bir garp devleti muamelesi yapılmıştır." Suretinde bir bend-i mahsus yazmıştır.

Sonuç

1920–1924 yılları arasında Bulgaristan'da yayımlanan Ahâli gazetesi gerek Millî Mücadele Döneminde gerekse Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ve sonrasında Bulgaristan'daki Türklere yol gösterici olmuştur. Bulgaristan'daki Türk azınlığın haklarını kazanmak uğruna verdiği mücadelesi devam ederken Türkiye'de kurtuluş mücadelesi verilmekteydi. Mehmet Behçet Bey, Bulgaristan'da bulunduğu yıllarda bir taraftan buradaki Türkler için mücadelesini sürdürürken diğer taraftan Anadolu'ya yararlı olmaya çalıştı. Ayrıca Bulgaristan'daki Türkler arasında Millî Mücadele bilinci yerleştirilmeye çalışılarak sürekli olarak bu konuda haberler yaptı.

Yazıları ile Millî Mücadele yanlısı bir gazete olan Ahâli gazetesi Bulgaristan'daki Türkleri nasıl Türkiye'deki savaş konusunda bilgilendirdiyse şimdi de Lozan Konferansı ve Lozan Barış Antlaşması hakkında bilgilendirmeye çalışmıştır. İmkanlarının kısıtlı olmasına rağmen Mehmet Behçet Bey ve Ahâli gazetesi bu süreci gerek İstanbul gerekse yabancı gazetelerden takip ederek okuyucularına ulaştırmaya çalışmıştır. 1923 yılı mart ayından mayıs ayına kadar iki aylık bir süre hem maddi yönden hem de bazı kişilerin şikayetleri yüzünden yayımlanamayan Ahâli gazetesi küçük bir gazete olmasına rağmen Lozan süreci ile ilgili olarak verdiği bilgiler dikkat çekicidir.

Türk Heyetinin Lozan Konferansına gitmek üzere İstanbul'dan İsviçre'ye hareketleri ile başlayan süreç antlaşmanın imzalanması ile tamamlanmıştır. Gerek Lozan Konferansı sürecinde gerekse Barış Antlaşması sırasında özellikle yabancı devlet adamlarının verdiği beyanatlar gazetede önemli bir yer tutmaktadır. Sık sık İsmet Paşa'nın sözlerine ve resmi açıklamalara da yer verilerek okuyucularının birinci elden bilgilendirilmeleri sağlanmıştır.

⁸¹ "Lozan Muahedesi'nden Neler Kazanıyoruz?", *Ahâli*, 6 Ağustos 1923, no: 91.

⁸² Yıpranma sebebiyle okunamamaktadır.

⁸³ "Figaro Ne Diyor?", *Ahâli*, 17 Kânûn-ı sâni 1924, no: 94.

Ayrıca barış görüşmelerine katılan devletlerin ve özellikle de Fransızlar ile İngilizlerin görüşlerine daha çok yer verilmiştir. Bu devletlerle ilgili olarak Fransızların gizliden gizliye, İngilizlerin ise açıkça Türkiye'nin kurtulmasına karşı oldukları ve düşmanca davranışlarda bulduklarını yazmaktan çekinmemişler hatta daha da ileri giderek Yunanlıların İngiliz ve Fransızlara olan güveninin sarsıldığını yazmışlardır. Özellikle 4 Haziran 1923 tarihli “*Venizelos Ne Yapacakmış?*” başlıklı haberde Yunanlıların kendilerine olan güvenini gösterirken gazetenin Yunanlılar hakkındaki fikrini de ortaya koyması açısından güzel bir örnektir.

Bükreş'ten sızan haberlere göre Venizelos İsmet Paşa ile görüşükten sonra Türkiye'ye bir muhtıra vererek: bir haftaya kadar ya sulhu imza ediniz ve yahut muharebeye hazır olunuz. Diyecekmiş.

Ahâli-Cırt kaba kâğıt⁸⁴.

Gazetenin Lozan süreci ile ilgili olarak görüşleri en güzel şekli ile 5 Mart 1923 tarihli “*Sulh Olacak mı?*” başlıklı yazıda ifade edilmiştir⁸⁵.

Türk vaktiyle birçok alacaklarını af etmiş, birçok gördüğü fenalıklara göz yummuş, birçoklarını da alacağa bırakmıştı. Lakin bundan sonra asla zan etmiyorum ki çektiklerini unutsun, af etsin veyahut alacağa bıraksın... Lakin ne konferansı olursa olsun hangi zaman bırakılırsa bırakılsın, artık suret-i katiyede malum olmak lazım gelir ki Türkler şu son beş senelik çilenin günahını sebep olanlardan çıkarmadıkça rahat duramayacaklar, memleketlerini kurtarmak için sıyrdıkları kılıçlarla o memleketleri birer birer harabeye çevirenlerin başlarını parçalamadıkça suküne dâhil olmayacaklardır. Mademki Türkoğlu manevi bir lisanla:

Biz kısas isteriz, kısas olsun, demiştir. Onu bu azminden hezellerini şimdiye kadar defalarca defalarca görüp durduğumuz politika oyunları kabil değil çeviremeyeceklerdir.

Lozan Konferansı ve Barış Antlaşması sürecini Bulgaristan'da yayımlanan Ahâli gazetesinden incelemek konuya farklı bir görüş açısı kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

Kitap, Makale, Tez ve Ansiklopediler

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1915)*, Ankara: İstanbul Alkım Yayınevi, 2001.

Deliorman, Altan, *Bulgaristan'da Türkçe Basın 1865–2009*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2010.

Doğruöz, V. Türkan, *Milli Mücadelede Kırklareli*, Kırklareli: Kırklareli Belediyesi Yayını, 2007.

Durmuşlu, İsmail, *Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Türk Basını*. T.C. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2011

Öksüz, Hikmet, “Atatürk Döneminde Balkan Politikası (1923–1938)”, *Türkler Ansiklopedisi*, c. 16, s. 626, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

⁸⁴ “Venizelos Ne Yapacakmış”, *Ahâli*, 4 Haziran 1923, no: 74.

⁸⁵ “Sulh Olacak mı?”, *Ahâli*, 5 Mart 1923, no: 69.

Sander, Oral. *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e Kadar*, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2007.

Serez, Mehmet. *Atatürk ve Milli Mücadelede Tekirdağ*, Ankara: T.C. Tekirdağ Valiliği Yayınları, 2004.

Sonyel, Salahi R. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

Turan, Şerafettin, "Lozan Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XXVII, s. 214–217, Ankara: İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2003.

Yalçın, E. Semih. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Ankara: Berikan Yayınları, 2010.

Perim, M. Ertuğrul, "Mehmet Behçet Perim", *Türk Kültür Dergisi*, Nisan (1966): 629.

Gazete ve Röportaj

"Times Ne Diyor", *Ahâlî*, 11 Teşrîn-i evvel 1922.

"Yeni Hariciye Nazırımız", *Ahâlî*, 5 Teşrîn-i sâni 1922.

"Sulh Konferansı Murahhasları", *Ahâlî*, 5 Teşrîn-i sâni 1922.

"Çanakkale Meselesi", *Ahâlî*, 5 Teşrîn-i sâni 1922.

"İngiltere Yola mı Geliyor?", *Ahâlî*, 5 Teşrîn-i sâni 1922.

"Ankara'nın Kuvveti", *Ahâlî*, 18 Teşrîn-i sâni 1922.

"Büyük Millet Meclisi Murahhasları", *Ahâlî*, 18 Teşrîn-i sâni 1922.

"Büyük Millet Meclisi'nin Barışma Şartları", *Ahâlî*, 18 Teşrîn-i sâni 1922.

"Bulgaristan'a Mahrec", *Ahâlî*, 1 Kânûn-ı evvel 1922.

"Rus Murahhasları", *Ahâlî*, 1 Kânûn-ı evvel 1922.

"İsmet Paşa Ne Diyor" *Ahâlî*, 1 Kânûn-ı evvel 1922.

"İsmet Paşa Devlet-i Müttefika Murahhasları", *Ahâlî*, 7 Kânûn-ı evvel 1922.

"Lozan'dakiler ve Ruslar", *Ahâlî*, 7 Kânûn-ı evvel 1922.

"İsmet Paşa'nın Mülakatı", *Ahâlî*, 7 Kânûn-ı evvel 1922.

"Lozan'da Makedonya Mes'elesi", *Ahâlî*, 14 Kânûn-ı evvel 1922.

"İsmet Paşa'nın Kanâati", *Ahâlî*, 14 Kânûn-ı evvel 1922.

"Lozan Konferansı Türk'ün Hakkı Teslim Ediliyor", *Ahâlî*, 14 Kânûn-ı evvel 1922.

"Çiçerin Ne İstiyor", *Ahâlî*, 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"İsmet Paşa'nın Raporu", *Ahâlî*, 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"Bir İngiliz Politikacı Diyor ki", 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"İsmet Paşa'nın Diledikleri", 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"İsmet Paşa'nın Kat'î Bir Sözü", *Ahâlî*, 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"Boğazlar Mes'elesi", *Ahâlî*, 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"Musul'da Kurtuluyor", *Ahâlî*, 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"Yunanlıların Planı", *Ahâlî*, 16 Kânûn-ı evvel 1922.

"Ruslar Ne Diyor", *Ahâlî*, 17 Kânûn-ı evvel 1922.

"Çiçerin Tehdit Ediyor", *Ahâlî*, 25 Kânûn-ı evvel 1922.

"Rus Sefiri Ne Diyor", *Ahâlî*, 25 Kânûn-ı evvel 1922.

"Rum Patrik-hânesi", *Ahâlî*, 25 Kânûn-ı evvel 1922.

"Rauf Beyin Nutku", *Ahâlî*, 29 Kânûn-ı evvel 1922.

"İngiltere-Fransa", *Ahâlî*, 29 Kânûn-ı evvel 1922.

"Türkler Ne Kadar Para İstiyor?", *Ahâlî*, 29 Kânûn-ı evvel 1922.

"Ankara'da Heyecanlı Müzakereler", *Ahâlî*, 2 Mart 1923.

Mehmet Behçet Bey, "Sulh Olacak mı?", 5 Mart 1923.

"İsmet Paşa Ne Diyor", 5 Mart 1923,

- “Yunanlılar Telaş da”, *Ahâli*, 5 Mart 1923.
“Ankara ve Sulh Hakkındaki Son Müzakereler”, *Ahâli*, 16 Mart 1923.
“Türk Hazırlıkları”, *Ahâli*, 16 Mart 1923.
“Bir İngiliz Nazırı'nın Fikri”, *Ahâli*, 16 Mart 1923.
“Tan Gazetesi Ne Diyor?”, *Ahâli*, 16 Mart 1923.
“İngilizler Ne diyor?”, *Ahâli*, 16 Mart 1923.
“Tavsihind Ne Diyor?”, *Ahâli*, 16 Mart 1923.
“Türk-İngiliz Anlaşması”, *Ahâli*, 20 Mart 1923.
“Yeni Hazırlıklar”, *Ahâli*, 20 Mart 1923.
“Fransız Uyanıklığı”, *Ahâli*, 20 Mart 1923.
“Tan Ne Diyor?”, *Ahâli*, 20 Mart 1923.
“Lord Kurzon Ne Diyor?”, *Ahâli*, 20 Mart 1923.
“Aralof'un Beyanati”, *Ahâli*, 20 Mart 1923.
“İngiliz Kralı Ne demiş.”, *Ahâli*, 20 Mart 1923.
“İtizar”; “Trakya Muhtariyeti”, *Ahâli*, 31 Mayıs 1923.
“Umumi Vaziyet”, *Ahâli*, 3 Haziran 1923.
“Musul İşleri”, *Ahâli*, 4 Haziran 1923.
“Sulh Olmayacak mı?”, *Ahâli*, 4 Haziran 1923.
“Venizelos Ne Yapacakmış”, *Ahâli*, 4 Haziran 1923.
“Umumi Vaziyet”, *Ahâli*, 4 Haziran 1923.
“Suriye Meselesi”, *Ahâli*, 7 Haziran 1923.
“Lozan Konferansı Hala Durgun”, *Ahâli*, 1 Temmuz 1923
“İsmet Paşa ve İstanbul”, 8 Temmuz 1923.
“İsmet Paşa'nın Sözü”, *Ahâli*, 11 Temmuz 1923.
“Yunan Başvekili”, *Ahâli*, 15 Temmuz 1923.
“Son Gelen Haberler”, *Ahâli*, 15 Temmuz 1923.
“İsmet Paşa ve Sulh”, *Ahâli*, 19 Temmuz 1923.
“Sulh İmzalandı”, *Ahâli*, 29 Temmuz 1923.
Mehmet Behçet Bey, “Sulh Oldu”, *Ahâli*, 4 Ağustos 1923.
“Lozan Muahedesi'nden Neler Kazanıyoruz?”, *Ahâli*, 4 Ağustos 1923.
“Burgaz'da Mevlid”, *Ahâli*, 9 Ağustos 1923.
“Figaro Ne Diyor?”, *Ahâli*, 12 Ağustos 1923
“Mehmet Behçet Perim”, *Özdilek*, 21 Şubat 1964.
“Mehmet Behçet Perim'in Eserleri” *Trakya'da Yeşilyurt*, 2 Ağustos 1965.
“Mehmet Behçet Perim Ağabeyimizi Kaybettik”, *Trakya'da Yeşilyurt*, 29 Aralık 1965.
“Mehmet Behçet Perim”, *Trakya'da Yeşilyurt*, 12 Şubat 1966.
M. Ertuğrul Perim, Röportaj: 2011.